

СТАНОВИЩЕ

**относно: конкурс за професор в професионално направление
3.5. Обществени комуникации и информационни науки
(Интеркултурна комуникация),
обявен в ДВ, бр. 55 от 18.06.2024 г.**

В обявения конкурс за академичната длъжност „професор“ в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Интеркултурна комуникация) от СУ „Св.Климент Охридски“, заявление за участие е подал един кандидат – доц. д-р Дияна Петкова Петкова. Прегледът на документите показва, че са спазени всички нормативни изисквания по процедурата, представени са наукометричните показатели, а справката за преподавателската дейност удостоверява необходимия брой лекционни и семинарни курсове, свързани и с проблематиката на конкурса.

За целите на конкурса доц. Петкова участва с монографията „Религиозност, идентичност и постмодерност. Изследвания по интеркултурна комуникация и съпоставителна народопсихология“ (2024) , с разработена част от колективна монография „Религиозните идентичности в постмодерния свят: интеркултурни и комуникационни аспекти“ (2020), на която е и съставител, и с 21 научни статии. Не са констатирани взаимствания, всички трудове са оригинални произведения.

Монографичният труд „Религиозност, идентичност и постмодерност. Изследвания по интеркултурна комуникация и съпоставителна народопсихология“ разработва един съществен въпрос – за съвременните форми на съществуване на религията (религиозно

съзнание, религиозни практики), интерпретирани през призмата на межкултурните взаимодействия.

Ще посоча, че темата за постмодерното битие на религията е предмет на редица изследователски усилия. На широка дискусия се подлагат съдържанието и практическите реализации на процесите *секуляризация* и *десекуларизация*, противоречията в концепциите за глобализация и мултиетническо развитие, трактовките за религиозната истина и религията като социален институт и т.н. Монографията на доц. Дияна Петкова „Религиозност, идентичност и постмодерност. Изследвания по интеркултурна комуникация и съпоставителна народопсихология“ напълно се вписва в съвременния научен дискурс като обединява интерпретацията на съдържателните характеристики на религията в контекста на постмодерните реалности с трактовките за трансформиращите се идентичности, резултат на интеркултурните комуникации.

Трудът се състои от Въведение, четири глави (Глава 1: Религиозността като социалнопсихичен и комуникационен феномен. Предмет на изследването; Глава 2: Културни и религиозни идентичности; Глава 3: Интеркултурна комуникация и идентичностни трансформации в постмодерността. България, Еквадор и Индия в съпоставителен анализ; Глава 4: Япония – модел на културен и религиозен синтез) и Заключение. Общият обем се състои от 290 страници, включително използвана литература.

Във Въведение се поставят целите на проучването: „да очертае процесите на развитие на религиозната идентичност, както и трансформациите ѝ в съвременния свят“, а също така „да се изследват сложните взаимоотношения между религиозност и култура, както и да се очертае техния израз във формирането на културните и религиозните модели в постмодерността.“ (с.7). Авторката конкретизира

непосредствената си задача: посредством емпирично проучване на различни култури да се построи такъв културен модел, чиито елементи са съответстват и на степените на съвременното религиозно съзнание. Доц. Петкова приема, и то с основание, че не съществува универсален културен модел, тъй като всяка култура притежава свой профил и уникални характеристики. По-скоро, както се настоява в монографията, могат да бъдат описани културните ситуации и обстоятелства чрез открояване на религиозните рудименти, на съвпадения и идеологеми, резултат от интензитета на интеркомуникационните взаимодействия.

В глава първа „Религиозността като социалнопсихичен и комуникационен феномен”, е систематизиран респектиращ материал от научно-изследователски гледни точки. Чрез него религията се трактува от гледна точка на битието си на социалнопсихичен феномен и комуникационен фактор. Обобщени са теоретични виждания и наблюдения върху природата на религията, нейната роля в историко-културното развитие на народите, концептуализирани са идеологемите, митологемите и универсалните архетипи във връзка с интеркултурните комуникации. Допълнително са обсъдени въпросите за религията и нейната перцепция в постмодерната епоха, с фокус върху концепциите секуларизация/десекуларизация. Поставя се и ударение върху тенденцията към архаизация и възстановяване на предмодерните схващания.

В дълбочина авторката разкрива природата на религиозните представи и тяхното съвременно състояние, акцентува върху спецификата на проявление на религиозните идеологеми, митове, ритуали, наративни конструкти. Тепърва обаче по-обстойно следва да бъде осветлен въпросът за функционирането на културните спомени и тяхното обновяване в практиката на националните културни традиции. Възможно е да се окаже, че в определени географски райони, като

Европа например, религиозната принадлежност често се възприема и като проявление на национална културна идентичност. Това означава, че националното (нация, национална държава, национална култура) и в съвременните реалности не функционира като анахронизъм, като разбиране от миналото, обратното, оказва се жизнена категория, която по подобие на религията също подлежи на концептуално обновяване и регенериране.

Във втората част от монографията „Културни и религиозни идентичности“ Петкова систематизира разнообразие от изследователски гледни точки по проблема за идентичността във връзка с трактовката на идентичността, видовете и подвидовете идентичност - индивидуална и колективна, културната и религиозната. Подробно са осветлени семантичните компоненти на религиозната идентичност, дискутирани са и кризите на идентичността с оглед експликация на постмодерните културни процеси. Авторката отделя място и на теорията за мултикултурализма – основни тези и представители. Наистина, от гледна точка на изследователския интерес на Петкова, теорията за мултикултурализма, обобщаваща културната специфика на държави като САЩ и Канада, може да бъде използвана като подход при трактовката на отделни културни явления. Но, и това следва да се има предвид, в Европа мултикултурализмът не успява да се наложи като общовалидна теоретична платформа и универсален подход за културна интерпретация. По-скоро европейската културологична мисъл се обединява около разбирането за „културното многообразие“, утвърдило се и в европейските нормативни документи. Бих препоръчала на доц. Дияна Петкова в бъдещи свои трудове да разгледа природата и функционалната значимост на категорията „културно многообразие“, като има предвид, че смисълът на това

понятие се използва като основен аргумент от Константин-Кирил Философ в неговите богословски дискусии.

Предимно изследователски характер има глава трета: „Интеркултурна комуникация и идентичностни трансформации в постмодерността. България, Еквадор и Индия в съпоставителен анализ“. Тук доц. Петкова представя резултатите от проведени емпирични проучвания – анкетни карти, чрез които да се удостоверят степените на религиозност, характера на религиозни представи и нагласи. Върху основата на компаративистичния подход авторката постига разбиране както за различията, така и за сходствата в структурата на религиозното съзнание в постмодерния период в културните ситуации на България, Еквадор и Индия. Фокусът върху празничния календар, върху действените идеологеми, върху религиозните доктрини и суеверията е основание за допълнителни наблюдения върху динамиката на съвременните процеси в трите държави.

Що се отнася до трактовката на българската религиозност, струва ми се, че тук редица наблюдения се нуждаят от повече аргументация. Например, доц Петкова предлага три хронологични периоди в историческото обяснение на българската религиозност, с които съм напълно съгласна. Не става ясно обаче защо авторката се е спряла само на тези три периода, а не обсъжда, например, църковната борба или създаването на Българската екзархия? Също така не е изяснена в дълбочина културната ситуация след падането на България под османско владичество – трансформациите в културния модел, измененията в религиозната природа на българина, спецификата и ролята на фолклоризираното християнство. На прецизиране подлежи и обобщението: „българската културна и национална идентичност винаги се ситуира в определен контекст, който се определя от конкретното

време и пространство, но българите се чувстват горди най-вече заради историческите традиции и богатото културно наследство на страната“ (с.161) Тук следва да се подчертае, че всяка култура, не само българската, се развива определен исторически контекст, зависима е от конкретни социокултурни фактори. Не само българите, но и други европейски народи – и то в много по-голяма степен - се чувстват горди с миналото си и културните си традиции. Разликата е по-скоро в съвременните икономически съпоставки, които не са релевантни на високите културни постижения не само от миналото, но и от днешния ден.

С приносно значение в тази част е представянето на културната ситуация в Еквадор. Въз основа на анкетно проучване доц. Петкова постига обобщение както за религиозните представи и вярвания на отделните етноси в латиноамериканската държава, така и за специфики в културните мотивации и комуникации. Реализираното емпирично проучване в Индия е основание да се обособят както палитрата от разнообразни вярвания и традиции, така и да се очертаят контактните зони, интеркомуникативните механизми, чрез които се постигат процеси на синтез и оразличаване. Наблюденията върху процесите на религиозна идентичност в България, Еквадор и Индия се приемат от авторката като основание да бъдат обособени четири модела на религиозност: традиционен, модел на оттегляне, модел на съпротива и модел на отворената култура.

Четвъртият модел – на отворената култура, е обект на разглеждане в глава четвърта: „Япония – модел на културен и религиозен синтез“. Тук доц. Петкова, отново посредством емпирични проучвания, обобщава разбиранията на японците за религията – синтез между усещането за единение (японска религия) и разбиране за уникалност на индивидуалната религиозна идентичност (различните

религиозни предпочитания). Авторката мотивира извода за спецификата на религиозността на японците, свързана „не само с конкретните японски вярвания и разбирания, но и с начина, по който те се изразяват. Така тишината и мълчанието играят огромна роля в японската култура не само като израз на религиозни чувства, но и като специален инструмент за постигане на свръхестествени преживявания“ (с.241) Във връзка с това е и наблюдението за тясното взаимодействие между степените на религиозност, религиозното самосъзнание и спецификата на културата.

Заклучението е изградено като обобщение на изводите от отделните части на труда. Съществен е и изводът, който доц. Петкова извежда в резултат на изследването си: „глобалният свят не е хомогенизиран, унифициран или универсализиран. В него се развиват хетерогенни процеси, които предполагат не само мултиплицирането на религиозните и културните съзнания, но и трансформация на самите структури на религиозността“ (с.270).

Монографията на доц. д-р Дияна Петкова „Религиозност, идентичност и постмодерност. Изследвания по интеркултурна комуникация и съпоставителна народопсихология“ е сериозно научно изследване, което респектира с възможностите на авторката да систематизира, да съпоставя и интерпретира културните явления в тяхната динамика и процес на изкрystalизиране. Въпросите за религиозното самосъзнание са разгледани от разнообразни страни, вплетени са в общата тематика за интеркултурните комуникации. Трудът впечатлява с ерудицията на авторката и с вещото познаване на обемната научна литература както в областта на социологията, така и в културологията. Работата е завършен и оригинален хабилитационен труд, чиято полезност за студенти и изследователи е безспорна.

Представените като част от документацията 22 научни публикации са показателни за характерния изследователски подход на доц. Петкова: проучваното явление да се интерпретира в съвременна среда с отчитане на конкретни социокултурни обстоятелства и интеркомуникационни взаимодействия. Ще открия статии като „Слухове и теории за заговори в българските социални медии в периода на пандемията (COVID-19)“, „Свободата на словото и демократичните ценности в цифровата епоха: Критична перспектива на посттоталитарната медийна култура“, „Изкуствен интелект и чатботове в копирайтинга – от революция в комуникацията до фолклоризация на дигиталната постмодерност“, „Културна памет, културна травма и интеркултурна комуникация“. Приемам посочените приноси на кандидатката.

В заключение: Подробното ми запознаване с монографията „Религиозност, идентичност и постмодерност. Изследвания по интеркултурна комуникация и съпоставителна народопсихология“, както и с научните трудове на доц. д-р Дияна Петкова категорично ме убеждават в качествата ѝ на завършен изследовател по проблематиката, свързана с интеркултурните комуникации. Това е основание да предложа на уважаемите членове на Научното жури да изберат доц. д-р Дияна Петкова Петкова за професор в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки, за нуждите на Факултета по журналистика в СУ „Св. Климент Охридски“.

Член на журито: .

(проф.дфн Ваня Добрева)